

Ольга Свідерська
канд. політ. наук
асистент кафедри теоретичної та практичної психології
НУ Львівська політехніка
м. Львів (Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПСИХІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ РОЗВИТКУ МЕРЕЖЕВОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасний розвиток суспільства, трансформації й численні різноманітні зміни зумовили необхідність розглядати будь-які суспільні процеси комплексно, враховуючи детермінанти розвитку соціуму як психологічного, так й, до прикладу, філософського, інституційного чи економічного характеру. Відомо, що сучасність супроводжується поступовим ускладненням розвитку не тільки суспільства але й соціалізації особи, як його частини. Глобалізація й постійні інтеграційні процеси зумовили формування нової, більш індивідуалістичної особи, ніж у попередні два століття. Змінюється її поведінка, смаки, вподобання, спосіб мислення, відповідно – основні чинники її становлення й процесу її соціалізації у сучасному мережевому світі.

Визначення мережевого суспільства не є новим, його використовують для позначення епохи суспільного розвитку поруч із такими теоріями, як суспільство ризику, інформаційне суспільство, чи постіндустріальне. Головною тезою, котра характеризує мережевий соціум, є те, що у сучасному суспільстві відбувається перерозподіл системи комунікації – із вертикальної ієрархічної структури ми переходимо до горизонтальних, мережевих взаємозв'язків.

Згідно переконань М. Кастельса, мережеве суспільство постійно змінюється, тим самим впливаючи на зміну й формування культурного виробництва «проінформованого світу», крім того, наголошує вчений, соціальна система сучасності поступово починає нагадувати систему засобів масової інформації, в котрому найбільш вагоме значення

надається саме інформації [2].

З одного боку, відбувається певна індивідуалізація суспільства, особи, психологічних особливостей її становлення, поведінки, тощо, проте з іншого боку, «внутрішні прагнення особистості керувати своєю долею на власний розсуд, підкріплені зовнішнім впливом, можуть призвести до зменшення залежності долі людини від її власної волі» [1, с. 28]. Такі прагнення та тиск загального розвитку суспільства суттєво нівелюють значення соціальних чинників і колективних дій, призводячи до того, що стан суспільства загалом перестає враховувати потреби й бажання особистості під час складання її життєвих планів [1]. Вони підштовхують людину до думки, що колективні, узгоджені дії не можуть принести їй жодної користі, що якщо особисте життя може будуватись на власний розсуд, то закони, а якими живе суспільство, визначені раз і назавжди та не піддаються свідомому реформуванню» [4, с. 66].

Однією із переваг мережевого суспільства, власне є процес індивідуалізації й персоніфікації системи сучасного соціуму. Практичне значення мережевого суспільства як філософської концепції полягає в тому, що воно сприяє формуванню особистісної цілісності, світогляду особистості, її свідомості, інтелектуалізації, професійності, підвищення компетентності, котрі формуються в процесі соціалізації, й здобуття освіти молодим поколінням. Показово, що у сучасному суспільстві більше цінуються особи, котрі володіють навичками типу *soft skills*. Той, хто здатен розвинути в собі гнучкість, хто легше, у порівнянні із іншими, може адаптуватись до нових умов, котрі формує мережеве суспільство, має шанси досягти високого успіху у плані особистісного чи професійного росту.

Вважаємо, що формування у студентської молоді психічної стійкості як інтегральної особистісної характеристики є вагомим процесом у сучасному мережевому суспільстві, зокрема, й через його властивість здійснювати маніпулятивний вплив на психіку людини. Страх, тривога й певна невпевненість у найближчому майбутньому досить часто є ознаками сформованої думки щодо суспільних процесів у мережевому суспільстві сучасної молоді. Суттєво змінюються орієнтації щодо рівня матеріальних доходів, сьогодні все частіше представники студентської молоді

починають працювати із початкових курсів, таким чином отримуючи одночасно і професійну освіту й досвід роботи в певних організаціях, проте навіть раннє отримання такого досвіду не є запорукою наявності у студентів високого рівня психічної чи стресостійкості.

Поступово ми спостерігаємо за тим, як мережеве суспільство зазнає ускладнення, різко зростає кількість і вид організацій, до котрих може залучитися індивід, участь у яких є особистим індивідуалізований характер і напряду залежить саме від її вибору. Особливо цінними для суспільства мережевого типу є творчі й креативні й гнучкі особистості, котрі на високому рівні володіють навичками саморегуляції, психічно стійкі й здатні до високої продуктивності.

Як ми зазначали раніше, особа у сучасному мережевому суспільстві перестає бути рольовим утіленням конкретних соціальних статусних груп [4, с. 117]. Одночасно із трансформацією суспільства, яка набула небаченої інтенсивності в останні десятиріччя минулого століття і триває дотепер, глибоких змін зазнає особистісна компонента сучасної людини. Визнаний авторитет світової соціологічної науки Е.Тоффлер стверджує: «Було б нерозумно думати, що фундаментально змінювані матеріальні умови життя не торкаються особистості, або, точніше, соціального характеру. Змінюючи глибинні структури суспільства, ми також змінюємо людей» [6].

Як слушно зауважує російський дослідник Р. Немов, особа практично від самого свого народження вчиться протистояти різного роду стресорам, котрі супроводжують процес її соціалізації. На основі цього відбувається формування певних індивідуальних особистісних характеристик, ціннісно-мотиваційної структури, без яких успішна самореалізація просто неможлива у сучасному суспільстві [3, с. 209]. Завдяки досвіду боротьби із стресорами вона вчиться особистій відповідальності за прийняття певних рішень, пов'язаних із власною самореалізацією. Певні дослідники, як зауважує М. Соловійов, стверджують, що різноманітні індивідуальні характеристики особистості можуть визначати ступінь вразливості людини перед дією стресових ситуацій [7, с. 195]. До прикладу, акцентує автор, особа з високим рівнем психічної стійкості схильна до того, щоб

сприймати меншу кількість стресів зовнішнього середовища, особистість із високим рівнем психічної стійкості може протидіяти зовнішньому негативному впливу, а кожен компонент стійкості може привести до збільшення певних ресурсів особистості, котрі можна використати для боротьби зі стресом [5, С. 40-55]

У нашому дослідженні було визначено, що особи із низьким рівнем стресостійкості відчувають більшою мірою особистісну тривожність ($r = 0,43$; $p < 0,05$) й мають вищий, ніж у інших, рівень загальної тривожності ($r = 0,59$; $p < 0,05$). Такі особи також у досить високій мірі відчувають фрустрацію ($r = 0,49$; $p < 0,05$), що може розглядатись нами як суттєва перепона на шляху до досягнення поставлених цілей. На противагу особам із високим рівнем стресостійкості у тих, в кого вона є на низькому рівні, спостерігається ригідність мислення ($r = 0,55$; $p < 0,05$), що у сучасних умовах мережевого суспільства може бути перепорою для успішної самореалізації, адже ригідність суттєво ускладнює розвиток критичного мислення, креативного потенціалу, психологічної гнучкості й адаптації до нових умов зовнішнього середовища, в якому завершується процес соціалізації студентської молоді.

Крім того варто наголосити на тому, що особи із низьким рівнем стресостійкості глибше, ніж інші, відчувають самотність ($r = 0,49$; $p < 0,05$), що вказує на необхідність і важливість у становленні особи нового, індивідуалізованого типу таких факторів, як: соціальна підтримка, схвалення чи прийняття, а також у налагодженні комунікативних зв'язків. Відчувається певний парадокс, адже, з одного боку, ми ніби перебуваємо у мережевому суспільстві, котре заповнило людське життя всіма можливими способами передачі й отримання інформації. Сьогодні для спілкування широко використовуються соціальні мережі, без яких мільярди людей у цілому світі не можуть уявити свого життя, проте з іншого боку, інтернет-технології, інформаційне (мережеве) суспільство інколи дезорганізує замість того, щоб об'єднувати. Надмірна інформатизація здійснює свого роду атомізуючу функцію, залишаючи особу один на один із своїми внутрішніми проблемами й переживаннями, що суперечить соціальній природі кожної

людини.

Можемо припустити, що для формування психічної стійкості у сучасного покоління студентської молоді необхідно враховувати ряд не тільки психологічних особливостей, але й соціокультурних чинників, котрі формуються під впливом мережевого суспільства. Сьогодні попри шалені темпи сучасного інформаційного простору й постійний рух вперед, варто пам'ятати що задля досягнення самореалізації й успішного професійного становлення необхідно розвивати передусім творчий потенціал, психічну гнучкість і стійкість проти стресового середовища, що насичене різного роду ризиками.

Література

1. Бауман З. Индивидуализированное общество. Москва: Логос. 2002. 390 с.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. — М., 2000. — 606 с.
3. Немов Р. С. Психология: учебник для студентов высших педагогических учебных заведений: в 2 кн. Кн. 1. М., 1994. 565с.
4. Свідерська О. І. Співвідношення психологічних та інституційних детермінант масової політичної поведінки в транзитних суспільствах: дисертація кандидата політичних наук: 23.00.01 / Свідерська О. І. — Львів, 2018.- 222с.
5. Соловьев М. Н. Психологическая устойчивость личности как фактор эффективного преодоления профессиональных стрессов // М. Соловьев Весник Московского государственного областного университета. Серия: Психологические науки № 3, 2019. С. 41 – 55.
6. Тоффлер Э. Третья волна Москва: ООО «Фирма «Издательство АСТ», 1999.
URL: http://royallib.ru/book/toffler_elvin/tretya_volna.html
7. Beehr T. A., Bowling N. A. Hardy personality, stress, and health // Handbook of stress medicine and health / ed. C. L. Cooper. London, 2005. P. 193–211.